

נזקי רעידת אדמה והשפעתם על שיקום העסק ותפעולו

מאת

יחיאל רוזנטראוב – חתם ראשי ויועץ ביטוחי
ענבל חברה לביטוח בע"מ

תוצאות אירוע קטסטרופה - רעידת אדמה

בעת אירוע קטסטרופה כרעידת אדמה, סביר להניח כי ברדיוס די גדול ייגרמו נזקים כבדים למבנים ולתשתיות, וכן יפגעו בצורה רצינית ביותר עסקים רבים כתוצאה מהרס וחורבן.

שיקום מפעל בעקבות אירוע רעידת אדמה, אינו דומה לשיקום המפעל שעלה באש בזמנים רגילים. קשיים מרובים עומדים בדרכם של בעלי המפעל בתהליך שיקומו. אותו מפעל בודד לכאורה, מצטרף לעוד מפעלים רבים שנפגעו באסון.

לחץ המפעלים על השוקים (שגם הם נפגעו) גורם לקשיים בהשגת חומרי בניה, מכונות, ציוד וכוח אדם מקצועי, ואף עלול לגרום לעליה משמעותית בעלויות בהשוואה לזמנים רגילים. הפגיעה וההרס שיגרמו לתשתיות כתוצאה מאירוע רעידת האדמה, יביאו לעיכובים בתהליך שיקום העסק, בעקבות עיכובים בהעברת חומרים, ציוד ומתקנים, אספקת אנרגיה וכיו"ב. ככל שמדובר ברעידת אדמה בעוצמה חזקה, יש לצפות שממדי האסון יהיו כבדים, ההרס הצפוי יהיה נרחב יותר וסביר להניח כי האמצעים בכללם יהיו מוגבלים.

שלטונות המדינה יקבעו סדרי עדיפויות לשימוש במשאבים המוגבלים הקיימים שלא נפגעו לשיקום, בראש ובראשונה של תשתיות, הן על מנת לאפשר מעבר מזון, תרופות ואמצעי קיום לאוכלוסיות הפגועות, והן לשיקום מתקנים בעדיפות עליונות כבתי חולים, תחנות כוח, אספקת מים, שדות תעופה אלטרנטיביים ושיקום אמצעי תקשורת.

משמעות אירוע רעידת אדמה על שיקום העסק ותפעולו

נבחן את המשמעות על שיקום העסק לאור תוצאות אירוע של רעידת אדמה קשה. המשמעות המידית היא, כי תקופת השיקום הפיסי של רכוש העסק – תקופת הכינון – צפויה להיות ארוכה יותר מאשר כתוצאה מסיכון רגיל, כאשר העסק מבוטח גם בביטוח נזק תוצאתי, יהיה צפוי לתקופת שיפוי ארוכה יותר, הן בהתחשב באורך תקופת הכינון לאור הנאמר לעיל, והן בחזרה איטית יותר לשוק המוצרים, על מנת להשיג בחזרה את אותה רמת מחזור - רווח גולמי כפי שהיה לפני האירוע הקטסטרופלי של רעידת אדמה. יש להניח שהמוצרים החיוניים לשיקום הנזקים ישיגו שוק מהיר למוצריהם, ומפעלים העוסקים בייצור מוצרים אלו יחזרו במהירות רבה יותר לרמת פעילות שהייתה לפני האסון ואפילו גבוהה יותר, אולם, זאת בהנחה שיהיו בידיהם האמצעים לשיקום פיסי של הנזק. מפעלים אחרים המייצרים מוצרים שאינם בעדיפות ראשונה, תהליך חזרתם יהיה איטי יותר בהתחשב בנסיבות המיוחדות, אופי מוצריהם והביקוש להם.

על מנת להשיג שיקום מהיר של העסק, חייבים להיות בידי המבוטח האמצעים הכספיים לכך. בהנחה שהמבוטח ביטח את רכוש עסקו בערכים נכונים לכינון הנזק, הדעת נותנת שיהיו אמצעים אלו בידיו. אלא, שכאן נכנסים לתמונה גורמים המפריכים הנחה זו ומשפיעים בצורה מאד רצינית על המשאבים הכספיים העומדים לרשות המבוטח בעת נזק מסיכון של רעידת אדמה:

ההשתתפות העצמית של המבוטח שהיא 10 אחוז מסכום הביטוח באתר שנפגע, בכפוף אומנם למקסימום, אבל אותו מקסימום יכול להגיע למיליוני שקלים.

עלות השיקום בפועל לאור התייקרות חומרי הבנייה ושכר העבודה ; -אורך תקופת השיקום - הכינון ; ואורך תקופת השיפוי לגבי הנזק התוצאתי.

פועל יוצא מכך, שבנזק של רעידת אדמה על אף שהמבוטח ביטוח את רכושו כנדרש על פי כל הכללים המקובלים, בנזק כזה, הוא עלול להימצא בבעיות לא קטנות כאשר ירצה לשקם את עסקו. אם האירוע היה התפוצצות, או אש או סיכון אחר, היה זכאי המבוטח למלוא סכומי הביטוח, בכפוף להשתתפות עצמית נמוכה יחסית, אולם, מאחר והאירוע הוא נזק של סיכון רעידת אדמה, מופעלת השתתפות עצמית מאד גבוהה, בגובה של 10 אחוז מסכום הביטוח באתר שנפגע. ככל שמדובר בסכומי ביטוח גבוהים יותר, כך הפגיעה קשה יותר, כמו כן יש לקחת בחשבון חשש סביר כי עלות הכינון בפועל תעלה יותר, כי תקופת הכינון הפיסי של הרכוש שניזוק תארך יותר זמן בעת אירוע קשה של רעידת אדמה וכך לגבי תקופת השיפוי לגבי הנזק התוצאתי.

עסקים רבים עלולים לעמוד בפני מצב שבו אין באפשרותם לשקם את הנזק הפיסי מחוסר אמצעים כספיים עצמיים, כאילו היו במצב של ביטוח חסר. הבעיות מסתבכות במקרה שבו אין המבוטח מסוגל לשקם את העסק בגלל מחסור בהשגת אותם אמצעים כספיים החסרים לו ; הוא יהיה זכאי לשיפוי רק על בסיס ערך שיפוי, דבר אשר יפחית עוד יותר את הפיצוי שיזכה בו. אם שיקום פיסי של המפעל אינו מתבצע, בוודאי שתהליך הפיצוי בגין הנזק התוצאתי ייתקל בקשיים במימוש הפוליסה.

השפעת הכיסוי הביטוחי על שיקום העסק ותפעולו לאחר אירוע רעידת אדמה

למבוטח פוליסת אש מורחב או כל הסיכונים לתעשייה, אולם הוא אינו מסוגל לשקם את נזקי רכושו המפעל מחוסר אמצעים כספיים. מה דינם של תגמולי הביטוח המגיעים לו ? לעניין הנזק הפיסי יפוצה על בסיס ערך שיפוי ולא על בסיס ערך כינון. לעניין הנזק התוצאתי, המבטח בוודאי יעלה את הטענה הבסיסית שהעסק לא שוקם ואז המבטח אינו חייב בפיצוי בגין הנזק התוצאתי, מאחר ובסיס השיפוי באובדן תוצאתי הוא הפעילות שנמנעה עקב הנזק ; אם המבוטח אינו משקם את עסקו, אזי יש לראות בכך חיסול העסק והוא אינו זכאי לכיסוי על פי פוליסת אובדן תוצאתי. במקרה הטוב היותר, יפוצה המבוטח עבור ההוצאות הקבועות שהוצאו בפועל במשק תקופת השיפוי.

המבוטח עלול להיקלע למצב אומלל שבו, אף שעשה ביטוח נכון הוא מגיע לשוקת שבורה. ראוי לציין שמדובר במשאבים כספיים רציניים שספק אם מבוטחים רבים יכולים להתמודד עימם ; הבעיה אם כן, אינה תיאורטית בלבד, אלא מעשית ועלולה לפגוע בעיקר בעסקים בסדר גודל בינוני וגדול. אם ברדיוס האירוע ממוקמים יותר ממפעל אחד של אותו מבוטח, (כידוע החישוב הוא על בסיס "אתר"). אירוע כזה מעמיד באור שלילי ביותר את העיקרון של הביטוח כהגנה מעולה בניהול סיכונים.

סוגי פתרונות אפשריים

מהם הפתרונות שאפשר להציע, על מנת שיהיו בידי המבוטח האמצעים הכספיים כדי לשקם בכל זאת את עסקו, או כדי שתוצאות הפגיעה בגין האירוע על רכושו של המבוטח – בהנחה שאין ברשותו ואינו יכול להשיג אמצעים כספיים נוספים – יהיו מינימליים, וניתן יהיה לשקם, אפילו חלקית, את העסק על כל המשתמע מכך ?

נתמקד בראשונה בהצעת פתרונות אפשריים בעניין צמצום פגיעת האירוע על רכוש המבוטח, שאין ביכולתו לגייס משאבים נוספים מעבר לשיפוי הביטוחי; בפתרונות אלה, נקודת המוצא שלהן תלויות בראש ובראשונה בהחלטות המבטחים.

אפשרות ראשונה היא, שהמבטח יכיר גם בשיקום חלקי של העסק, או שיקום מלא אולם בהיקף יצור מצומצם יותר ויפצה את המבוטח עד מלוא ערכי הכינון המבוטחים בנזקי רעידת אדמה, בהתחשב בערכים בהנחה בסיסית שסכומי הביטוח היו נכונים ואין מצב של ביטוח חסר ככל שהיה מדובר בנזק שאינו רעידת אדמה. המבטח יכיר גם בשיקום הפיסי האפשרי בהתאם לנסיבות, לאור המשאבים שהועמדו לרשות המבוטח על ידי המבטח, וכן כאשר השיקום הפיסי מיועד לפעילות עסקית שונה מאשר הייתה לפני האירוע, וגם כאן הכל בהתחשב באותם משאבים כספיים שהועמדו לרשות המבוטח על פי פוליסות הביטוח שרכש מהמבטח.

יש לזכור שהתנאים שנוצרו אינם תלויים במבוטח ואי שיקום העסק וחזרה לפעילות אינם נובעים משיקולים זרים, אלא בשל מחסור באמצעים כספיים.

הפיצוי בגין נזק תוצאתי מסובך יותר. גם כאן המבטח יכיר בנזק, יתחשב הן באורך תקופת השיפוי והן ברווח הגולמי המבוטח בשיקום חלקי או מלא של העסק, אולם בהיקף יצור מצומצם יותר, או למקרה שהפעילות העסקית שונתה מזו שהייתה קודם האירוע. ברור שהתרגום המעשי אינו פשוט כלל, ויש לקבוע כללים להפעלת שיטה או שיטות פיצוי, במגמה לצמצם ככל האפשר את הפגיעה המעשית במבוטח.

לא כל מקרה הוא סיבה לאי פיצוי

אפשרות שניה היא, שהמבטח לא יראה בכל מקרה שאין באפשרותו של המבוטח לשקם את העסק בגלל חוסר אמצעים כספיים – שמקורם הסכומים החסרים בגין ההשתתפות העצמית הגבוהה בנזקי רעידת אדמה, התייקרות החומרים, המוצרים ושכר העבודה לעבודות השיקום, סיבה לאי פיצוי המבוטח או פיצוי רק בגין הוצאות קבועות בפועל בתקופת השיפוי.

המבטח יפצה את המבוטח לגבי אורך תקופה, היוצאת מנקודת מוצא של שיקום משוער של העסק שנפגע (אפילו על בסיס שיקום בזמנים רגילים), באם היו ברשות המבטח האמצעים הכספיים ובכפוף למגבלות תקופת הכינון בפוליסת אש מורחב או כל הסיכונים לתעשייה, ותקופת השיפוי שנקבעה בפוליסת נזק תוצאתי. במידה והמפעל שוקם בשנוי הייעוד, לא יעלה הפיצוי בשום מקרה על הרווח הגולמי בפועל, בו זכה המפעל בייעוד החדש, בנוסף למגבלות הקיימות לעניין הייעוד המקורי. (בהחלט יתכן, כי שינוי הייעוד אשר נאלץ המבוטח לבצע עקב חוסר באמצעים כספיים, הביא אותו לשיקום מהיר יותר ולרווח גולמי שאינו נופל, או אף עולה על מה שהיה לפני האירוע). גם פתרון זה אינו פשוט ומצריך התייחסות מעולה של בעלי מקצוע, על מנת לקבוע את הפיצוי האופטימלי, בהתחשב בנסיבות ובגורמים השטניים שייקבעו כללים מנחים למסגרת הכיסוי והפיצוי. אולם אסור שבגלל קשיים בהגדרות לשלול פתרון העשוי בנסיבות העניין לתת מענה ביטוחי הולם. מה עוד שהמבטח קיבל פרמיה מיוחדת עבור הסיכון.

הרחבות תמורת פרמיה נוספת

פתרונות נוספים – גם הם לא פשוטים כמובן – המבטח יאפשר בפוליסות אש מורחב או כל הסיכונים לתעשייה ואובדן תוצאתי, לרכוש הרחבות תמורת פרמיה נוספת:

הרחבה לכיסוי הוצאות מימון ראליות בגין הלוואות שהמבוטח יאלץ לקחת על עצמו על מנת להשתתף בשיקום העסק. ההרחבה תהיה על בסיס נזק ראשון בסכום ביטוח שישקף את העלויות האמורות, באם האירוע יתרחש בתוך 12 חודשי ביטוח.

הרחבות נוספות תמורת פרמיה נוספת- הגדלת עלויות השיקום הפיסי במקרה של רעידת אדמה בשיעור של 25 אחוז מעל סכומי הביטוח. וכן אפשרות להרחבה של תקופת השיפוי בנזק תוצאתי בלפחות 25 אחוז מעבר לתקופת השיפוי שנקבעה בפוליסה.

לעניין תקופת השיקום הפיסי תקופת הכינון – המבטחים בפועל מאפשרים על פי נוסח סעיף הכינון, הארכתה מעבר לתקופה הקבועה בסעיף הכינון ואף ל 24 חודשים ובמקרים מאד מיוחדים אף מעבר לכך.

סיכום

אם וכאשר יתרחש אירוע קשה של רעידת אדמה, יעמוד משק הביטוח בפני בעיה רצינית ביותר, משום שהרבה מאד עסקים ומפעלים לא יהיו בידם, או לא יוכלו להשיג את האמצעים הכספיים בסדרי גודל החיוניים לשיקום העסק. על כן חשוב שמשק הביטוח לא יתעלם מהבעיה ויחפש פתרונות מעשיים – שעה אחת קודם, לצמצם את היקף הפגיעה במבוטחים העסקיים בעת אירוע של רעידת אדמה.